

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดน ไทย-ลาว ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์รูปแบบการวิจัย การทดสอบสมมติฐานการวิจัย สรุป ผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.1 เพื่อศึกษาระดับความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดน ไทย- ลาว
- 1.2 เพื่อศึกษาการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดน ไทย-ลาว
- 1.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

2. รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ประเภทการวิจัย ผสมผสานเชิงสำรวจเพิ่มเติมเสริมข้อมูล (Exploratory Mixed Methods Design) ซึ่งเป็นการวิจัยที่แยกการ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นสองระยะ โดยใช้วิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ดำเนินการวิจัยใน ระยะแรก เพื่อวิเคราะห์และหาข้อสรุปเบื้องต้นจากข้อมูลเชิงคุณภาพ จากนั้นในระยะที่สองจึงใช้วิธี เชิงปริมาณ (Quantitative Approach) ในการสำรวจเพิ่มเติมข้อมูล รวมถึงพิสูจน์ข้อสรุปเบื้องต้นที่ได้ จากวิธีเชิงคุณภาพ (Creswell, 2007) แต่เน้นการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาในประเด็นการหาระดับ ความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยง ดังกล่าว โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ เช่น คำรา วารสาร บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูล พื้นฐานในประเด็นที่ศึกษา รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้จะเป็นแนวทางในการศึกษาปรากฏการณ์ในชุมชน

ในประเด็นที่เกี่ยวกับความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้น อีกทั้งยังช่วยให้ผู้วิจัยพัฒนากรอบแนวคิด พัฒนาแนวทางการสัมภาษณ์ และแนวทางการสังเกต

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่ชุมชนเป้าหมายทำการศึกษาเชิงลึก เพื่อนำกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่พัฒนาในบทที่ 2 ลงตรวจสอบเข้ากับสภาพจริงในพื้นที่ เพื่อให้มั่นใจว่า กรอบแนวคิดที่พัฒนาสอดคล้องกับปรากฏการณ์ และให้เห็นสภาพจริงของชุมชนที่เผชิญกับความเสี่ยงและมีการจัดการความเสี่ยงอยู่ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อาวุโส และผู้มีความรอบรู้ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน รวมทั้งมีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant Observation) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

2.2 การวิจัยเชิงปริมาณ

การใช้วิธีเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาระดับความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว รวมถึง การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร โดยผู้ให้ข้อมูลชุมชน คือ ผู้นำชุมชนได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน/ประธานชุมชน หรือ กรรมการหมู่บ้าน/กรรมการชุมชน ที่ผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชนมอบหมาย

3. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

3.1 บริบทชุมชนชายแดนไทย-ลาว

จากอดีตเมืองมุกดาหารเป็นเมืองที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขงอยู่ตรงข้ามกับเมืองใหญ่ของประเทศเพื่อนบ้านจากเดิมที่ได้ยกฐานะเป็นจังหวัดเมื่อปี พ.ศ. 2525 จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ จังหวัดมุกดาหาร เป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ต่อมาได้มีโครงการความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในอนุภาครุ่มน้ำโขง (Mekong Sub-region; GMS) จึงได้มีโครงการก่อสร้างเส้นทางเชื่อมระหว่างประเทศในกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยเฉพาะประเทศในอนุภาครุ่มน้ำโขง เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ความร่วมมือและความช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจ ประเทศ สปป.ลาว ได้สร้างทางหลวงหมายเลข 9 เชื่อมระหว่างแขวงสะหวันนะเขต ของประเทศ สปป.ลาว กับเมืองท่าคานังของประเทศเวียดนาม แต่การค้าส่วนใหญ่ยังคงอาศัยประเทศไทยอยู่ จังหวัดมุกดาหาร จึงได้ถูกกำหนดให้เป็นจุดผ่านแดนถาวรกับประเทศ สปป.ลาว มา

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 ซึ่งทำให้มีนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามายังจังหวัดมุกดาหาร เป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงมีการก่อตั้งของตลาดอินโดจีนขึ้นในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในตัวเมืองมุกดาหาร สินค้าที่มีจำหน่ายอยู่ในตลาดอินโดจีนเป็นสินค้าหลากหลายประเภท โดยเป็นสินค้าในแถบประเทศอินโดจีน ทั้งที่เป็นสินค้าพื้นเมืองมุกดาหาร สินค้าพื้นเมืองจากท้องถิ่นอื่น ๆ ในประเทศ และสินค้าจากประเทศใกล้เคียง จึงทำให้ตลาดอินโดจีน จังหวัดมุกดาหาร ได้รับสมญานามว่าเป็น “ตลาดแห่งอีสาน”

ชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว เป็นชุมชนเกษตรกรรมเฉกเช่นเดียวกับชุมชนชนบททั่วไป มีวิถีชีวิตการดำรงชีวิตที่มีสัมพันธ์ และพึ่งพิงอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำลำห้วย หรือป่าไม้ แต่หลังจากที่รัฐมีนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้จังหวัดชายแดนเป็นจังหวัดหน้าด่านเพื่อพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้าน ในภูมิภาค พื้นที่ที่เคยเป็นชุมชนแห่งวิถีการประมงและการเกษตรกรรมแม่น้ำของชุมชนชายแดนจึงถูกทำให้มีความทันสมัย ผ่าน โครงการพัฒนาศักยภาพ โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เพื่อรับรองการค้าการลงทุน และระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวมากขึ้น ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จากชุมชนที่เคยเงียบสงบกลายเป็นชุมชนการค้า มีนักท่องเที่ยวผ่านเข้ามาเพื่อจับจ่ายซื้อสินค้าจำนวนมาก หรือเดินทางผ่านเพื่อเดินทางต่อสู่ประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งผู้คนจากต่างถิ่นที่เข้ามาหาโอกาสในการประกอบอาชีพ ทำการค้าขาย ผู้คนในชุมชนต่างต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่รอดได้ในสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป ผู้ที่ไม่ชอบทำการค้าขายไม่ยอมปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ก็ขายที่ดินขายบ้านของตนเองแล้วย้ายออกไปอยู่ในพื้นที่ชานเมืองที่ไกลออกไป ที่มีความสงบมากกว่า ไกล่เคียงสภาพความเป็นอยู่เดิมที่เคยเป็น ส่วนคนที่ยังอยู่ก็รับมือกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สิ่งที่ค้นพบจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดังที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ ดังนี้

ความเจริญทางเศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตผู้คนเร่งรีบ ต้องรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ของตนเอง แสวงหาความสำเร็จที่เป็นตัวเงินจากกำไรจากการค้า มากกว่าที่จะคิดถึงผู้อื่นและส่วนรวม ทำให้ความสามัคคีความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อส่วนรวมของคนในชุมชนน้อยลง อีกทั้งระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก็เปลี่ยนไป เด็ก ๆ หรือเยาวชนแทนที่จะได้รับการขัดเกลาจากครอบครัวจากปู่ย่าตายาย แต่กลับถูกส่งให้ไปเรียนที่ต่างจังหวัดที่มี “ความเจริญทางการศึกษา” มากกว่า ผู้สูงอายุในครอบครัวถูกปล่อยทิ้งไว้ตามลำพัง แทนที่จะได้ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตให้กับคนรุ่นหลัง แต่กลับพบว่า ประสบการณ์ชีวิตของคนรุ่นก่อน แทบจะไม่มีประโยชน์อีกแล้วสำหรับคนในยุคปัจจุบัน อีกทั้ง งานบุญและประเพณีของชุมชนเปลี่ยนไปตาม

ลักษณะการดำเนินชีวิตที่เร่งรีบ ไม่มีเวลาพินิจพิเคราะห์กับธรรมเนียมที่คนส่วนใหญ่คิดว่าไม่มีประโยชน์ โดยเฉพาะงานบุญที่เป็นความเชื่อความสัมพันธ์กับประชาชนในประเทศเพื่อนบ้าน จากเดิมที่เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติ เป็นพี่เป็นน้อง ได้เปลี่ยนไป มีการสานสัมพันธ์ผ่านงานบุญน้อยลง และหากมีการติดต่อไปมาหาสู่ มักจะเป็นลักษณะเพื่อประโยชน์ทางการค้า การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ไม่เป็นไปตามกลไกตามธรรมชาติอย่างที่เคยเป็นมา

นอกจากนี้ แม้ว่าชุมชนจะเจริญขึ้นมีความทันสมัยขึ้น แต่คนในชุมชนกลับประสบกับปัญหาภาระหนี้สิน จากการอุปโภค บริโภค และการดำรงชีวิตมากขึ้น อีกทั้งเยาวชนในชุมชนมีพฤติกรรมที่ส่อเค้าจะเป็นปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องการขาดความรับผิดชอบต่อการเรียน มีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม และอุบัติเหตุจากการขับขี่มอเตอร์ไซด์ และปัญหาสำคัญอีกประการคือ พฤติกรรมการเล่นการพนัน จากเดิมที่เล่นเพื่อความผ่อนคลาย สนุกสนาน และความบันเทิง แต่ปัจจุบันกลับถูกมองว่าเป็นโอกาสในการสร้างกำไรเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตน อีกทั้งในพื้นที่ชายแดนอยู่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีกฎหมายการควบคุมการเล่นพนันที่แตกต่าง จากประเทศไทย จากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านและความสะดวกในการข้ามไปมาระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้มีคนไทยจำนวนมากทั้งคนในพื้นที่และต่างพื้นที่เข้าไปเล่นพนันในบ่อนคาสิโนของประเทศเพื่อนบ้าน

ลักษณะชุมชนชายแดน

ขนาดของชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมาก เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีจำนวนครัวเรือนน้อยกว่า 222 ครอบครัวย้อยละ 77.1

ลักษณะประชากรของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พบว่า ชุมชนส่วนมากมีอัตราประชากรวัยพึ่งพิงอยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 84.9 ร้อยละของผู้ไม่รู้หนังสืออยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 86.6 มีอัตราการหย่าร้างอยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 80.6 ชุมชนส่วนมากมีร้อยละของครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินอยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 89.7 มีร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกไปทำงานต่างถิ่นอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 91.2 แต่มีร้อยละครัวเรือนที่มีหนี้สิน ส่วนมากอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 77.8 ร้อยละของครัวเรือนที่ยากจน ส่วนมากอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 61.8

ข้อมูลทรัพย์สินสาธารณะ/และสวัสดิการของชุมชน พิจารณาจากจำนวนแหล่งน้ำสาธารณะในชุมชนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนส่วนมากมีแหล่งน้ำสาธารณะที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ในระดับต่ำ น้อยกว่า 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 81.7 จำนวนพื้นที่ป่าที่ชุมชนให้ประโยชน์ร่วมกัน ส่วนมากอยู่ในระดับน้อย น้อยกว่า 11,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 99.3 จำนวนสถานศึกษาในชุมชน อยู่ในระดับน้อย น้อยกว่า 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 65.8 ชุมชนส่วนมากมีหน่วยรักษาความ

ปลอดภัยในชุมชนอยู่ในระดับน้อย น้อยกว่า 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 86.3 มีหน่วยบริการด้านสุขภาพที่ใช้ประโยชน์ได้อยู่ในระดับน้อย น้อยกว่า 4 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 71.5

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของคุณลักษณะของชุมชนชายชนแดนไทย-ลาว พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีข้อสังเกตว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่าชุมชนที่มีร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้สินในระดับสูง จะมีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายชนแดนไทย-ลาว ในระดับปานกลางและสูงรวมกัน คิดเป็นร้อยละ 77.1 ในขณะที่พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ ของลักษณะชุมชนชายแดนไทย-ลาว

3.2 การสนับสนุนของภาครัฐต่อชุมชนชายแดนไทย-ลาว

การสนับสนุนของภาครัฐต่อชุมชนชายแดนไทย-ลาว โดยพิจารณาจากการสนับสนุนด้านอาชีพ พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีหน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาฝึกอบรมให้ความรู้ แนะนำด้านการพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา อยู่ในระดับน้อย (0-3 หน่วยงาน) ร้อยละ 89.1 ส่วนจำนวนการพัฒนาโครงการ/กิจกรรม ด้านการพัฒนาอาชีพที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา อยู่ในระดับน้อย (0-5 โครงการ) คิดเป็นร้อยละ 92.6

ด้านการสนับสนุนด้านความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับชุมชนในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนส่วนมากมีหน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาฝึกอบรม/ให้ความรู้แนะนำด้านความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับชุมชน อยู่ในระดับน้อย (0-2 หน่วยงาน) ร้อยละ 90.5 จำนวนส่วน โครงการ/กิจกรรม ด้านความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน อยู่ในระดับน้อย (0-3 โครงการ) ร้อยละ 97.9

การสนับสนุนด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับชุมชน พบว่า ชุมชนส่วนมากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กร ที่เข้ามาให้ความรู้ แนะนำด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับชุมชนในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา อยู่ในระดับน้อย (0-3 หน่วยงาน) ร้อยละ 98.2 ส่วนโครงการ/กิจกรรมด้านการพัฒนาคุณธรรมที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ส่วนมากอยู่ในระดับน้อย (0-3 โครงการ) ร้อยละ 97.9

การสนับสนุนการดูแลเฝ้าระวังทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน พบว่า ชุมชนส่วนมากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กรที่เข้าฝึกอบรมให้ความรู้ แนะนำด้านการ

ดูแลผู้ป่วยโรงพยาบาลนครธรรมชาติและสิ่งแวดลอมให้กับชุมชนในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาอยู่ในระดับน้อย (0-1 หน่วยงาน) ร้อยละ 90.8 ส่วนจำนวนโครงการ/กิจกรรม ในการดูแลผู้ป่วยโรงพยาบาลนครธรรมชาติและสิ่งแวดลอมให้กับชุมชนในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ส่วนมากอยู่ในระดับน้อย (0-1 โครงการ) ร้อยละ 90.1

จำนวนรวมโครงการทั้งหมดที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนส่วนมากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในระดับน้อย (0-3 โครงการ) ร้อยละ 98.2

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดลอมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดลอมของชุมชน มีความสัมพันธ์กับ จำนวนหน่วยงานให้การสนับสนุนกับชุมชนด้านการพัฒนาอาชีพ และ จำนวนหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกับชุมชนด้านความมั่นคงปลอดภัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีข้อสังเกตว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไขมีค่าเป็นบวกแสดงว่ามีค่าสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดลอมของชุมชน ในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมีหน่วยงานให้การสนับสนุนกับชุมชนด้านการพัฒนาอาชีพ และ จำนวนหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกับชุมชนด้านความมั่นคงปลอดภัย ในระดับปานกลางและระดับสูงรวมกันคิดเป็นร้อยละ 100.0 และ 92.3 ตามลำดับ

นอกจากนี้ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดลอมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ยังมีความสัมพันธ์กับจำนวนโครงการ/กิจกรรม ด้านความมั่นคงปลอดภัยที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน และจำนวนหน่วยงาน/องค์กร ที่ให้การสนับสนุนกับชุมชนด้านคุณธรรมจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีข้อสังเกตว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไขมีค่าเป็นบวกแสดงว่ามีค่าสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดลอมของชุมชน ในระดับสูง ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนด้านความมั่นคงปลอดภัย และจำนวนหน่วยงาน/องค์กรที่ให้การสนับสนุนกับชุมชนด้านคุณธรรมในระดับปานกลางและระดับสูงรวมกันคิดเป็นร้อยละ 100.0 และ 74.3 ตามลำดับ

3.3 ศักยภาพของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ศักยภาพของชุมชน หมายถึงขีดความสามารถของชุมชนในการสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนคในชุมชน ซึ่งบ่งชี้ถึงความสามารถของชุมชน ในการสนองต่อการแก้ไขปัญหาและการจัดการชุมชน บนพื้นฐานทรัพยากรที่ชุมชนมี โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อศักยภาพของชุมชน คือบทบาทของสมาชิกในชุมชน ศักยภาพใน

การเป็นผู้นำ และบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อกระบวนการพัฒนา (กิติชัย รัตนะ, 2549) ดังนั้น ศักยภาพของชุมชนในที่นี่ จึงพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนผ่านกิจกรรมด้านต่าง ๆ รวมถึงการแสดงบทบาทของสมาชิกในชุมชน ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ศักยภาพของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พิจารณาจากจำนวนกิจกรรมทางศาสนาของชุมชนในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนส่วนมากมีจำนวนกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในระดับน้อย (0-32 กิจกรรม) ร้อยละ 91.5 ชุมชนส่วนใหญ่มีร้อยละครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในระดับมาก (68.67-100.00) ร้อยละ 46.7 ชุมชนส่วนมากมีกลุ่ม/ชมรม หรือองค์กรที่ก่อตั้งหรือดำเนินกิจกรรมในชุมชน อยู่ในระดับน้อย (0-5 กลุ่ม) ร้อยละ 78.5 ชุมชนส่วนมากมีจำนวนอาสาสมัครในชุมชนอยู่ในระดับน้อย (0-26 คน) ร้อยละ 76.4 ชุมชนส่วนมากมีร้อยละครัวเรือนที่มีคนในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรในชุมชน อยู่ในระดับมาก (66.67-100.00) ร้อยละ 46.7 ร้อยละครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนสม่ำเสมอ ส่วนมากอยู่ในระดับมาก (66.67-100.00) ร้อยละ 38.9 และชุมชนส่วนมากร้อยละครัวเรือนที่มีสมาชิกแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนต่อเมื่อเข้าร่วมการประชุม อยู่ในระดับปานกลาง (33.34-66.66) ร้อยละ 40.7

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของศักยภาพของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พบว่าระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.01 และมีข้อสังเกตว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมีระดับร้อยละครัวเรือนที่มีสมาชิกแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในระดับปานกลางและสูงรวมกัน ร้อยละ 91.1 นอกจากนี้ ยังพบว่าระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับจำนวนกลุ่ม/ชมรม/องค์กรในชุมชน และร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนสม่ำเสมอ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีข้อสังเกตว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมี จำนวนกลุ่ม/ชมรม/องค์กรในชุมชน และร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนสม่ำเสมอ ในระดับปานกลางและระดับสูงรวมกัน ร้อยละ 85.7 และ 95.5 ตามลำดับ

3.4 ภาวะความทันสมัยของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ภาวะความทันสมัย เป็นวลีที่ใช้เรียกสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) ลักษณะที่เด่นชัดของภาวะความทันสมัย คือ ทศนคติในการมองโลก ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและผู้คนในสังคมที่หลากหลาย ความสามารถในการแสดงออกทั้งในเรื่องของความคิดและพฤติกรรม อีกทั้งมีสถาบันทางเศรษฐกิจ ทั้งสถาบันการตลาดและผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่หลากหลายและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น (Giddens, 1991) ดังนั้น ในการพิจารณาความทันสมัยของชุมชนจึงได้พิจารณา 1) ความเป็นอุตสาหกรรม 2) ความเป็นเมือง และ 3) การแสดงออกทางการเมือง

เมื่อพิจารณาระดับความทันสมัยของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวในภาพรวม พบว่าชุมชนส่วนใหญ่มีความทันสมัยอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 59.6 มีภาวะความทันสมัยที่ชุมชนมีความทันสมัยสูงสุด คือ มีติความเป็นเมือง ร้อยละ 44.2 รองลงมาคือมีติความเป็นอุตสาหกรรม ร้อยละ 36.1 และสุดท้ายคือมีติด้านการแสดงออกทางการเมืองร้อยละ 17.2

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของภาวะความทันสมัยของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับภาวะความทันสมัยของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.05 และมีข้อสังเกตว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับสูงส่วนใหญ่จะมีภาวะความทันสมัย

3.4.1 ความเป็นอุตสาหกรรมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ความเป็นอุตสาหกรรมของชุมชนเห็นได้จาก รูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยถูกกำหนดและต้องพึ่งพิงภายนอก และมีการใช้เครื่องจักรกลและแรงงานชำนาญเฉพาะอย่าง รวมทั้ง รูปแบบของผลิตภัณฑ์ สินค้า และบริการที่มีมากมายหลากหลายชนิด โดยการตลาดที่ขยายตัวกว้างมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการที่มีมากมายและหลากหลายยิ่งขึ้น (Giddens, 1991)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมากมีระดับความเป็นอุตสาหกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 54.0

เมื่อพิจารณาภาวะความทันสมัยของชุมชนชายแดนไทย-ลาวในมิติความเป็นอุตสาหกรรม โดยพิจารณาจากคำถามรายชื่อ พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีระดับความเป็นอุตสาหกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ คนในชุมชนนิยมซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้ามาใช้ในครัวเรือน ร้อยละ 86.3 รองลงมาคือ ในชุมชนใช้เครื่องจักร เช่น รถไถ รถแทรกเตอร์ รถอีแต่น ช่วยใน

การเพาะปลูก และอันดับสุดท้าย ในชุมชนมีสินค้าเครื่องใช้หลายขนาดให้เลือกซื้อตามความต้องการ เช่น ผงซักฟอกยี่ห้อหนึ่งมีให้เลือกซื้อหลายขนาดตามที่ต้องการ เป็นต้น ร้อยละ 78.2 และ 71.9 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีภาวะความทันสมัยในมิติความเป็นอุตสาหกรรมอยู่ในระดับต่ำที่สุด 3 อันดับแรกคือ ไม่มีโรงงานตั้งอยู่ในชุมชน ร้อยละ 94.7 รองลงมาคือ ไม่มีชาวต่างชาติมาตั้งโรงงาน ร้านค้า หรือทำธุรกิจชุมชน และไม่มีโรงแรม รีสอร์ท หรือสถานบริการที่พักและการท่องเที่ยวอยู่ในชุมชน ร้อยละ 94.3 และ 93.3 ตามลำดับ

3.4.2 ความเป็นเมืองของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ความเป็นเมือง พิจารณาจากการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือการดำเนินกิจการงานเข้าสู่บริเวณเมือง หรือการขยายตัวเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มจำนวนประชากร หรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่แตกต่างจากวิถีชีวิตดั้งเดิม มีการขยายวิถีชีวิตแบบชาวเมืองโดยผ่านรูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย การกิน รวมถึง การแพร่ขยายของระบบไฟฟ้า ประปา ถนนหนทาง วิทยุ โทรทัศน์ หรือคอมพิวเตอร์ เป็นต้น (Riggs, 2010)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ส่วนมากมีระดับความเป็นเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 48.1

เมื่อพิจารณาภาวะความทันสมัยของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ในมิติความเป็นเมืองเป็นรายข้อ โดยพิจารณาจากข้อคำถาม พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีระดับความเป็นเมืองอยู่ในระดับมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ ในชุมชนมีไฟฟ้าใช้ครบทุกหลังคาเรือน ร้อยละ 90.8 รองลงมาคือ ครอบครัวในชุมชนนิยมซื้อรถยนต์ไฮบริดมาใช้ในการสัญจร ร้อยละ 89.8 อันดับสุดท้าย ในชุมชนมีโทรศัพท์ใช้ครบทุกหลังคาเรือน และในชุมชนมีน้ำประปาใช้ครบทุกหลังคาเรือน ร้อยละ 86.1 และ 86.0 ตามลำดับ

3.4.3 การแสดงออกทางการเมืองของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

การแสดงออกทางการเมืองของคนในชุมชน เป็นผลจากส่วนหนึ่งของภาวะความทันสมัยที่ทำให้ทัศนคติการมองโลก ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีความหลากหลาย และสามารถแสดงออกได้ทั้งในด้านความคิดและพฤติกรรม อย่างอิสระ และชัดเจนมากขึ้น เป็นระบบสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และควบคุมกิจการของชุมชนโดยประชาชนโดยไม่คำนึงถึงชั้นยศ สถานภาพ หรือทรัพย์สินสมบัติ และมีความเป็นประชาธิปไตย (Mass Democracy) (Giddens, 1991)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมาก มีระดับการแสดงออกทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 68.8

เมื่อพิจารณาการแสดงออกทางการเมืองเป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถาม พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีระดับการแสดงออกทางการเมืองอยู่ในระดับมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ คนในชุมชนให้ความสำคัญและเข้าคูหาเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ร้อยละ 92.6 รองลงมาคือ คนในชุมชนให้ความสำคัญและเข้าคูหาเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน และ เมื่อมีการประชุม คนในชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบข่าวสารและรักษาสิทธิของตนเอง ร้อยละ 89.4 และ 70.8 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของภาวะความทันสมัยของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับระดับการแสดงออกทางการเมืองของชุมชนชายแดนไทย-ลาว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.01 และระดับความเป็นอุตสาหกรรมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.05 และมีข้อสังเกตว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมีระดับการแสดงออกทางการเมืองของชุมชนชายแดนไทย-ลาว และระดับความเป็นอุตสาหกรรมของชุมชนชายแดนไทย-ลาวในระดับปานกลาง และสูงรวมกัน ร้อยละ 98.0 และ 85.5 ตามลำดับ

3.5 ระดับความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

3.5.1 ความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

เมื่อพิจารณาระดับความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวในภาพรวม พบว่า ชุมชนชายแดนส่วนมากมีความเสี่ยงทางสังคมอยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 61.1 โดยมีมิติที่มีความเสี่ยงทางสังคมสูงที่สุดคือ ปัญหาสังคม ร้อยละ 49.1 รองลงมาคือ ความเป็นปัจเจกนิยม ร้อยละ 21.1 ส่วนชุมชนที่มีระดับความเสี่ยงทางสังคมต่ำที่สุด คือ มิติความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคม ร้อยละ 60.4 รองลงมาคือ การหายไปขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ร้อยละ 45.3 ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่มีความเสี่ยงทางสังคมในมิติต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับระดับความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.01 และมีข้อสังเกตว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็น

บวกร แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมีระดับความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ระดับสูง ร้อยละ 100.0

3.5.1.1 ความเป็นปัจเจกของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมาก มีความเป็นปัจเจกนิยมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 58.6 เมื่อพิจารณาภาวะความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาวในมิติการเกิดของปัจเจกนิยมเป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีระดับการเกิดของปัจเจกนิยมมากที่สุด 3 อันดับแรกในเรื่อง มีความสนใจในการติดตามข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 87.4 รองลงมา คือ มักกล่าวอ้างท้วงติงเพื่อรักษาสิทธิประโยชน์ของตนเอง และอันดับสุดท้าย คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ไปร่วมงานและไปช่วยงานจนแล้วเสร็จเมื่อมีงานบุญ ร้อยละ 54.8 และ 45.6 ตามลำดับ ซึ่งให้เห็นว่า ธรรมชาติของวิถีทางเศรษฐกิจที่จำเป็นต่อการพัฒนาอาจนำไปสู่ความเป็นวัตถุนิยมโดยตรง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบท ทำให้ระบบครอบครัวและเครือญาติเปลี่ยนแปลงบทบาทไปก่อให้เกิดการยอมรับค่านิยมปัจเจกบุคคล มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับความทันสมัย การยึดมั่นในความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เปลี่ยนไปจากเดิม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2551) ทำให้ปัจเจกบุคคลจะตระหนักถึงแต่ความต้องการและรับผิดชอบต่อตนเอง แต่คิดถึงและรับผิดชอบต่อครอบครัวพวกพ้องและสังคมส่วนรวมน้อยลง อาจมีการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร และวิธีการดำเนินชีวิตบางประการที่อาจเป็นการทำลายวัฒนธรรมอันดีงาม (Beck, Giddens and Lash, 1994) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อนุชา อาภาภิรมย์ (2545) ที่พบว่าคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจสูงต่อความสำเร็จต่อการทำงาน การใช้เวลากับครอบครัวและสังสรรค์กับเพื่อน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าให้ความสนใจเบื้องต้นที่ ความสำเร็จ เงิน ฐานะ ตำแหน่ง และการสมาคมสังสรรค์หรือการบริโภค ขณะที่ให้ความสนใจน้อยมากต่อการทำงานเพื่อสังคมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน เป็นปรากฏการณ์ร่วมของโลกสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญสูงแก่การบริโภคและเสพสุข

3.5.1.2 การหายไปขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมากมีการหายไปขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในระดับต่ำ (8.0-13.0 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 45.3 เมื่อพิจารณาภาวะความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ในมิติการหายไปขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีการหายไปขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับสูง มากที่สุด 3 อันดับแรกในเรื่อง คนในชุมชนยังต้องเสียเงินซื้อวัสดุ

อุปกรณ์ ปู่ และสารเคมี เพื่อใช้ในการเกษตรทดแทนวิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม ร้อยละ 83.2 อันดับที่ 2 คนในชุมชนยังต้องเสียเงินซื้อเครื่องใช้หรืออุปกรณ์ในบ้านที่ผลิตจากนอกชุมชน และอันดับสุดท้าย มีการนำความรู้ เครื่องมือ เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 73.4 และ 68.8 ตามลำดับ ซึ่งให้เห็นว่า องค์กรความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ยังคงมีอยู่คู่กับชุมชนชายแดนไทย-ลาว นิคม มูสิกะคามะ (2545) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นพื้นความรู้ ความสามารถ เป็นความรู้ขั้นพื้นฐาน ที่เกิดจากความเฉลียวฉลาดของผู้คนในกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งซึ่งได้คิด ประดิษฐ์ หรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมภายในสังคมนั้น ซึ่งเป็นความสามารถ ทักษะและเทคนิค อันเกิดจากการคิดค้น สะสม สร้างสรรค์ องค์กรความรู้รวมทุกด้าน ที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี จนสามารถแก้ไข ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย และบริบทของสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของตน

3.5.1.3 ความไม่เท่าเทียมทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

การเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะสัมพันธ์กับการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียม การสูญเสียโอกาสในการประกอบอาชีพ หรือความรู้ประสิทธิภาพในทางใดทางหนึ่ง เพราะการพัฒนาตามระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ต้องอาศัย “ทุน” จำนวนมหาศาลเพื่อใช้ในการแข่งขันในระบบการตลาด อีกทั้งช่องว่างที่เกิดจากโอกาสที่ได้รับอาจทำให้ประชาชนมีโอกาสในการเข้าถึง บริการ สวัสดิการ และทรัพยากรไม่เท่าเทียมกัน

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมาก มีความไม่เท่าเทียมทางสังคม อยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 49.1 เมื่อพิจารณาความไม่เท่าเทียมทางสังคมเป็นรายข้อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาวที่มีความไม่เท่าเทียม ในระดับสูง ใน 3 อันดับแรก คือ คนในชุมชน ไม่มีโอกาสในการขอยืมเงินกองทุนหมู่บ้านได้โดยทัดเทียมกันตามกติกาที่มีอยู่ ร้อยละ 48.2 รองลงมา ทุกคนไม่มีโอกาสในการเป็นสมาชิกและรับผลประโยชน์จากสหกรณ์ชุมชน ได้โดยทัดเทียมกันตามกติกาที่มีอยู่ และ ทุกคนไม่สามารถขอรับบริการด้านสาธารณสุขได้โดยง่าย สะดวก และรวดเร็วทัดเทียมกัน ร้อยละ 47.2 และ 46.4 ตามลำดับ

3.5.1.4 ความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ผลการวิเคราะห์ระดับความความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคมพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ส่วนมาก มีความความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคมอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 60.4

เมื่อพิจารณาความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคมเป็นรายข้อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ที่มีความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคม

ในระดับสูง มากที่สุด 3 อันดับแรกในเรื่อง เมื่อมีการทะเลาะวิวาทกันในครอบครัว สมาชิกอื่นในชุมชนจะไม่กล้าเข้าไปห้ามปราม ไกล่เกลี่ย ร้อยละ 56.5 รองลงมา เมื่อมีงานบุญในชุมชนมักจะมีเรื่องทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น และ เมื่อมีปัญหาคนในชุมชนมักจะปรึกษาปัญหาส่วนตัวกับเพื่อนบ้าน ไกล่เกลี่ย ร้อยละ 53.0 และ 48.8 ตามลำดับ

3.5.1.5 ปัญหาสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมากมีปัญหาสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 49.1 เมื่อพิจารณาปัญหาสังคมเป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถาม พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาวที่มีปัญหาสังคมอยู่ในระดับสูง 3 อันดับแรก ในเรื่อง ค่าครองชีพสูงขึ้น ต้องใช้เงินจำนวนมากขึ้นในการดำเนินชีวิต ร้อยละ 82.4 รองลงมา คนในชุมชนภาระหนี้สินเพิ่มมากขึ้น และมีการเล่นพนัน เช่น หวย ไพ่ ไฮโลว์ พนันบอลมากขึ้น ร้อยละ 82.4 และ 39.0

3.5.1.6 การผูกרוןของความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมากมีความผูกרוןของความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 58.6 เมื่อพิจารณาความผูกרוןของความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีความเสี่ยงของความผูกרוןของความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมในระดับสูง มากที่สุด 3 อันดับแรกในเรื่อง ชุมชนไม่มีงานประเพณีที่จัดร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น การแข่งเรือ แข่งช่วง ร้อยละ 59.1 รองลงมา คือ คนส่วนใหญ่เชื่อว่าคำเตือน คำสั่งสอนดั้งเดิมของบรรพบุรุษไม่สามารถใช้ได้ในยุคสมัยปัจจุบัน และ เมื่อมีงานบุญประเพณีของชุมชน เช่น งานสงกรานต์ ลูกหลานในชุมชนที่ไปอยู่ที่อื่นจะกลับมาร่วมงาน ร้อยละ 51.5 และ 47.8 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมในสังคมของชุมชนชายแดน และ ความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคมของชุมชนชายแดน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.01 และมีข้อสังเกตว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมีระดับความไม่เท่าเทียมในสังคมของชุมชน ในระดับปานกลางและสูงรวมกัน ร้อยละ 87.6 และชุมชนที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

ของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมีระดับความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคมในระดับปานกลางและสูงรวมกัน ร้อยละ 87.5

3.5.2 ความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ส่วนมากมีความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 50.5 โดยมีมิติที่มีความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมสูงสุดคือ การพังทลาย การเปลี่ยนแปลงริมตลิ่งและทางน้ำไหล คิดเป็นร้อยละ 20.9 รองลงมา คือ การเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำ คิดเป็นร้อยละ 15.2 แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ส่วนมากมีความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมในมิติต่าง ๆ ในระดับปานกลาง ซึ่งให้เห็นว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ส่วนมากมีแนวโน้มความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมที่จะสูงขึ้น

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์ กับความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.01 และมีข้อสังเกตว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมีระดับความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดน ในระดับปานกลางและสูงรวมกัน ร้อยละ 100.0

3.5.2.1 การสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมาก มีการสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 51.6 เมื่อพิจารณาการสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพเป็นรายข้อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ที่มีการสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ในระดับสูง มากที่สุด 3 อันดับแรกในเรื่อง คนในชุมชนนิยมหาอาหารประเภทเนื้อสัตว์ตามธรรมชาติ เช่น หมูป่า ไก่ป่า นก ร้อยละ 61.4 รองลงมา การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเพื่อการดำรงชีวิต เช่น การหาอาหาร การประกอบอาชีพมีน้อยลง และคนในชุมชนนิยมจับแมลงจักจั่นหรือแมงแครงที่อยู่ในป่าในฤดูวางไข่ ร้อยละ 57.2 เท่ากัน และอันดับสุดท้าย คนในชุมชนไม่นิยมปลูกพืชผักพันธุ์พื้นเมือง เช่น ผักแพ้ว ผักบุ้งไทย ร้อยละ 50.2

3.5.2.2 การพังทลาย การเปลี่ยนแปลงริมตลิ่งและทางน้ำไหลของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมาก มีปรากฏการณ์การพังทลาย การเปลี่ยนแปลงริมตลิ่งและทางน้ำไหล อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 43.9 เมื่อพิจารณาการพังทลาย การเปลี่ยนแปลงริมตลิ่ง และทางน้ำไหลเป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ที่มีการพังทลาย การเปลี่ยนแปลงริมตลิ่ง และทางน้ำไหลในระดับสูง มากที่สุด 2 อันดับแรก คือ มีการพังทลายของริมตลิ่งแม่น้ำ หรือห้วย หนอง คลอง บึง ร้อยละ 49.4 และ น้ำในแม่น้ำ หรือลำห้วยไหลเร็วและแรงมากขึ้นจนกัดเซาะริมตลิ่ง ร้อยละ 47.0

3.5.2.3 การเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ส่วนมาก มีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำ อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 48.8 เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำเป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำมากในระดับสูง 3 อันดับแรกในเรื่อง คนในชุมชนไม่สามารถดื่มน้ำจากขื่อน้ำในชุมชนได้ ร้อยละ 69.5 รองลงมา ระดับน้ำในแม่น้ำ ลำห้วยหรือหนองน้ำในชุมชนลดต่ำลงมากในฤดูแล้ง และ คนในชุมชนไม่สามารถอาบน้ำในแม่น้ำ ลำห้วย หรือหนองน้ำในชุมชนได้ ร้อยละ 68.5 และ 61.7 ตามลำดับ

3.5.2.4 การทำลายและความเสื่อมโทรมของป่าไม้ของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมากมีการทำลายและความเสื่อมโทรมของป่าไม้ อยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 52.7 เมื่อพิจารณาการทำลายและความเสื่อมโทรมของป่าไม้เป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีการทำลายและความเสื่อมโทรมของป่าไม้ ในระดับสูง ในเรื่อง คนในชุมชนไม่ช่วยกันปลูกป่าเพื่อทดแทนต้นไม้ที่ตายไป และ คนในชุมชนหาอาหารจากป่าได้น้อยลง ร้อยละ 46.3 และ 44.6 ตามลำดับ

3.5.2.5 มลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมาก มีระดับมลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 48.8 เมื่อพิจารณามลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถาม พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีการเกิดมลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ระดับสูง 3 อันดับแรกในเรื่อง ในชุมชนเมื่อปลูกพืชต้องใช้ปุ๋ยเคมีจึงจะได้ผลผลิตที่ดี ร้อยละ 63.2 รองลงมา คือ คุณภาพดินในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากการใช้สารเคมีเข้มข้น เพื่อเร่งผลผลิตทางเกษตร และ ปริมาณขยะในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 51.6 และ 51.5 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จำแนกตามคุณลักษณะย่อยของความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับตัวแปรทุกตัวที่เป็นความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.01 และมีข้อสังเกตว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเป็นเงื่อนไข (CC.) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ที่มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับสูง ส่วนใหญ่จะมีระดับความสัมพันธ์กับ ระดับการสูญเสียระบบนิเวศน์และความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนชายแดน ระดับการพังทลายและการเปลี่ยนแปลงริมตลิ่ง และทางน้ำไหลของชุมชนชายแดน และ ระดับการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำของชุมชนชายแดน ในระดับปานกลางและสูงรวมกัน คิดเป็นร้อยละ 96.0, 86.8 และ 93.0 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีระดับการทำลายและการเสื่อมโทรมของป่าไม้ของชุมชนชายแดน และ ระดับมลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดน ในระดับปานกลางและสูงรวมกัน คิดเป็นร้อยละ 100.0 และ 95

3.6 ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

จากที่ชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงมากมายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการก้าวสู่ความทันสมัย ที่ทำให้ชุมชนต้องประสบความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นที่ชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวต้องมีการปรับตัวและการจัดการกับความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมนั้น ซึ่งการจัดการดังกล่าวดำเนินการครอบคลุมใน 5 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านการพิจารณาบริบทและสภาพแวดล้อม 2) มิติด้านการค้นหาและระบุความเสี่ยง 3) มิติการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยง 4) มิติการตอบโต้ความเสี่ยง และ 5) มิติการเตรียมความพร้อมของชุมชน

เมื่อพิจารณาระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมากมีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 53.3 โดยให้ความสำคัญในการจัดการในด้านการพิจารณาบริบทและสภาพแวดล้อมสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 44.7 รองลงมาคือ มิติด้านการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยง และมิติด้านการค้นหาและระบุความเสี่ยงคิดเป็นร้อยละ 34.0 และ 30.2 ตามลำดับ ส่วนมิติในการเตรียมความพร้อมของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 29.5 และสุดท้ายคือมิติในการตอบโต้ความเสี่ยง คิดเป็นร้อยละ 25.3

3.6.1 ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านการพิจารณาบริบทและสภาพแวดล้อม

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมาก มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านการพิจารณาบริบทและสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 44.7 มิติการพิจารณาบริบทและสภาพแวดล้อมเป็นรายชื่อ โดยพิจารณาจากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติการพิจารณาบริบทและสภาพแวดล้อมในระดับสูง สูงสุดใน 3 อันดับแรกในเรื่อง คณะกรรมการหมู่บ้านได้แจ้งให้สมาชิกในชุมชนทราบถึงเป้าหมายของทุก ๆ กิจกรรมที่จะดำเนินการในชุมชน ร้อยละ 89.5 อันดับที่สองสมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมในของชุมชน และอันดับที่สาม ก่อนการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในชุมชนได้มีการศึกษาและกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับที่ต้องใช้ร่วมกัน ร้อยละ 84.6 และ 77.9 การพิจารณาบริบทและสภาพแวดล้อม หมายถึงการทำความเข้าใจกับบริบทและสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมรวมถึงกระบวนการปฏิบัติกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมทั้งต้องมีการแจ้งให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบกิจกรรมการดำเนินงานของชุมชนด้วย

3.6.2 ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านการค้นหาและระบุความเสี่ยง

ชุมชนชายแดนไทย-ลาวส่วนมากมีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติการค้นหาและระบุความเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 56.8 เมื่อพิจารณาจากข้อคำถามรายชื่อ พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติการค้นหาและระบุความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ในระดับสูง 3 อันดับแรกในเรื่องมีการบันทึกข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น ข้อมูลประชากร ทรัพยากร สภาพกายภาพ ร้อยละ 73.7 อันดับที่ 2 มีการหารือหรือสอบถามปัญหาของชุมชนที่อาจมีผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนจากสมาชิกในชุมชนเอง และอันดับสุดท้าย มีการสอบถามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่อาจมีผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนจากสมาชิกในชุมชนเอง ร้อยละ 69.8 และ 65.1 ตามลำดับซึ่งการระบุและค้นหาความเสี่ยงหมายถึงการพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นอุปสรรคที่จะทำให้การพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาของชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งมีขั้นตอนคือการสำรวจความเสี่ยงทั้งจากข้อมูลภายในและภายนอกชุมชน การพิจารณาความรุนแรงและโอกาสของการเกิดขึ้นของความเสี่ยง แล้วรวบรวมประเด็นเหตุการณ์ความเสี่ยงที่เป็นปัญหาและอุปสรรค ทำการบันทึกข้อมูลและเหตุการณ์ รวมถึงทำการแยกกลุ่ม ประเภทของปัญหาหรือสถานการณ์ที่อาจมีผลกระทบต่อชุมชน เพื่อที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจวางแผนดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่อไป

3.6.3 ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านการวิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยง

ชุมชนชายแดน ไทย-ลาว ส่วนมาก มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 44.2 เมื่อพิจารณารายข้อ จากข้อคำถามพบว่า ชุมชนชายแดน ไทย-ลาว มีระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงในระดับสูง 3 อันดับแรก คือ มีการปรึกษาหารือถึงข้อดี (จุดแข็ง) ข้อด้อย (จุดอ่อน) ของชุมชน ร้อยละ 70.5 อันดับที่ 2 มีการปรึกษาหารือสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาในชุมชน และ อันดับที่ 3 มีการเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาของชุมชนจากระดับความรุนแรงของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ร้อยละ 69.1 และ 61.8 ตามลำดับ ซึ่งการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยง เป็นการวิเคราะห์หาสาเหตุปัจจัยการเกิดความเสียหาย รวมถึงการทำวัดหรือประเมินความรุนแรง ความถี่ หรือโอกาสความเป็นไปได้ของการเกิดปัญหาหรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกวิธีการจัดการ กำหนดมาตรการ หรือหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงต่อไป (Holzmann & Sherburne Benz & Teslivc, 2003)

3.6.4 ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านการตอบโต้ ความเสี่ยง

ชุมชนชายแดน ไทย-ลาว ส่วนมากมีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านการตอบโต้ความเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 43.5 การตอบโต้ความเสี่ยงเป็นการเลือกวิธีการจัดการกับความเสี่ยง หลังจากที่มีข้อมูลในการตัดสินใจที่ได้จากการพิจารณาบริบท ค้นหา วิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยงนั้น ในการเลือกวิธีการจัดการกับความเสี่ยง จะพิจารณาจากความยาก ง่าย โอกาสและข้อจำกัดรวมถึงความพร้อมในด้านต่าง ๆ ซึ่งวิธีการตอบโต้กับความเสี่ยงมีทางรับมือได้ 4 วิธี คือ 1) รับ (Take) คือ ขอมรับในความเสี่ยงนั้น 2) การถ่ายโอน (Transfer) เป็นการหาคนมารับความเสี่ยงแทน 3) ลด (Treat) เป็นการควบคุมปัจจัยภายใน และ 4) เลิก (Terminate) โดยการลดหรือหยุดกิจกรรมนั้นเสีย (Heitzmann, Canagarajah and Seigal, 2002)

3.6.5 ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติด้านการเตรียมความพร้อมของชุมชนชายแดน ไทย-ลาว

ชุมชนชายแดน ไทย-ลาว ส่วนมาก มีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้านการเตรียมความพร้อม อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 52.3 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

จากข้อคำถาม พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในมิติการเตรียมความพร้อมในระดับสูง 3 อันดับแรก คือ ให้แต่ละครอบครัวสอดคล้องดูแลพฤติกรรมของบุตรหลานอย่างใกล้ชิด ร้อยละ 92.8 อันดับที่ 2 ให้แต่ละครอบครัวปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุตรหลานและคนในครอบครัว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเสพติด การมั่วสุม และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ อันดับที่ 3 ให้แต่ละครอบครัวอบรม ปลูกฝังให้บุตรหลานรักและภาคภูมิใจ ในประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของตน ร้อยละ 90.5 และ 89.5 ตามลำดับ การเตรียมความพร้อมของชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งของการบริหารจัดการเพื่อลดผลเสียของความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น เป็นการบริหารปัจจัย ทรัพยากรที่มี และควบคุมกิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อป้องกันเหตุการณ์ที่จะเป็นปัญหา อุปสรรค หรือส่วนกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือลดโอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (The World Bank , 2001)

3.7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

3.7.1 ปัจจัยการสนับสนุนจากภาครัฐ

จากผลการวิเคราะห์สมการ โมเดลสร้างการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว หลังปรับความกลมกลืนโมเดล พบว่า ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยการสนับสนุนจากภาครัฐ ($\gamma = 0.37$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งปัจจัยการสนับสนุนจากภาครัฐ มีองค์ประกอบที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (T-test > 2.58) เรียงตามค่าน้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบที่มีต่อการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แลมด้า (Standardized Coefficient - λ) ประกอบด้วย 1) จำนวนหน่วยงาน /องค์กรที่ให้การสนับสนุนด้านอาชีพ ($\lambda = 0.86$) 2) จำนวนโครงการด้านอาชีพที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน ($\lambda = 0.69$) 3) จำนวนหน่วยงาน /องค์กรที่ให้การสนับสนุนด้านความมั่นคงปลอดภัย ($\lambda = 0.68$) 4) จำนวนโครงการด้านความมั่นคงปลอดภัยที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน ($\lambda = 0.56$) 5) จำนวนโครงการด้านสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน ($\lambda = 0.56$) 6) จำนวนหน่วยงาน/องค์กรที่ให้การสนับสนุนด้านคุณธรรมจริยธรรม ($\lambda = 0.54$) 7) จำนวนโครงการด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน ($\lambda = 0.47$) 8) จำนวนหน่วยงาน/องค์กรที่ให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\lambda = 0.45$) และ 9) จำนวนโครงการทั้งหมดที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน ($\lambda = 0.52$) ซึ่งให้เห็นว่า กระบวนการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยองค์ประกอบมีค่าน้ำหนักมากที่สุด

3 อันดับแรกเป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับการให้การสนับสนุน ด้านการพัฒนาอาชีพและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งให้เห็นว่าในการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ว่าจะเป็นโครงการด้านพัฒนาอาชีพ เพื่อให้ประชาชนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ที่ด้านการตลาด สินค้าและบริการที่ตรงกับความต้องการของลูกค้า โดยสามารถพัฒนาหรือเพิ่มมูลค่าจากวัตถุดิบหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอยู่แล้ว นอกจากนี้การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการเฝ้าระวังและดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการได้รับการสนับสนุนด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความพร้อมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ จึงสรุปได้ว่าการสนับสนุนจากภาครัฐมีอิทธิพลต่อระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว โดยจะสังเกตได้ว่าเป็นอิทธิพลทางอ้อมที่ผ่านหน่วยงานองค์กรชุมชนต่าง ๆ

3.7.2 ปัจจัยภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลทางตรงจากภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ($\beta = -1.99$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งให้เห็นว่าภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นจะทำให้ระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวลดลง นั่นเป็นเพราะในการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต้องการการจัดการทั้งระบบการจัดการความเสี่ยงต้องการการจัดการทั้งระบบ ทุกภาคส่วนและต้องมีการจัดการแบบบูรณาการ รวมถึงการแบ่งปันส่วนและการกระจายผลประโยชน์ให้ได้เท่าเทียมกันมากที่สุด ซึ่งเป็นทิศทางที่สำคัญของการจัดการความเสี่ยง (Hill, 2003) อีกทั้งความเข้มแข็งของชุมชนจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุด จึงจำเป็นที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก จึงต้องผนึกกำลังดำเนินงานการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว (UNDP, 2000; สมพันธ์ เศรษฐกิจ, 2550) แต่ปัญหาทางสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคม เป็นปัญหาและอุปสรรคที่จะทำให้คนในชุมชนร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนชายแดนยังต้องผูกพันอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพการหาอาหาร

ดังนั้นการทำลายและความเสื่อมโทรมของป่าไม้ การสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพและมลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นข้อจำกัดอย่างมากต่อความสามารถในการที่จะป้องกันเตรียมพร้อม และตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นความอ่อนแอหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ของชุมชนจะมีผลทำให้แต่ละชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวมขาดความสามารถที่จะต่อสู้และฟื้นฟู จากความเสียหายในทั้งระยะสั้นและระยะยาว (Maskrey, 1989) จึงสรุปได้ว่า ภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

ซึ่งองค์ประกอบภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (T- test >2.58) เรียงลำดับตามค่าน้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบที่มีต่อภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานแลมด้า (Standardized Coefficient- λ) ประกอบด้วย 1) การสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ($\lambda=0.75$) 2) การทำลายและความเสื่อมโทรมของป่าไม้ ($\lambda=0.75$) 3) มลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\lambda=0.62$) สะท้อนให้เห็นว่าวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนชายแดนไทย-ลาว ต้องพึ่งพิงและผูกพันอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายในระบบนิเวศน์ เป็นหลักประกันความมั่นคงทางอาหาร และความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้คน แต่หากการพัฒนาทำให้เกิดการสูญเสียของระบบนิเวศน์และความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลผู้คนในพื้นที่ประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร ความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิต รวมถึงความสูญเสียและเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต (ชาวบ้านม่วงชุม, 2549 และคณะนักวิจัยชาวบ้าน เชียงของ-เวียงแก่น, 2547) เช่นเดียวกับการศึกษาของคณะวิจัยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (2545) และ การศึกษาของ พัชรินทร์ ลาภานันท์ และคณะ (2544) ที่พบว่า การสร้างเขื่อนปากมูลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศน์ และส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น องค์ประกอบที่ 4) ความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคม ($\lambda=0.61$) และนอกจากนี้ยังมี 5) ความไม่เท่าเทียมในสังคม ($\lambda=0.69$) สะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคมได้ก่อให้เกิดการถกเถียงทะเลาะวิวาท การไม่ยอมรับเหตุผลหรือความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งเป็นความแปรปรวนทางสังคมจะส่งผลถึงการลดลงของความเอื้ออาทร ความสมัครสมานสามัคคี ความผูกพัน และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (จำนง อคติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2545) ซึ่งให้เห็นว่าการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยองค์ประกอบที่มี

น้ำหนักมากที่สุด คือ การสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพการทำลายและความเสื่อมโทรมของป่าไม้และมลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.7.3 ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำ

ในขณะที่การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ยังได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำ ($\beta = 0.64$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับริมฝั่งน้ำโขงและมีลำห้วยสาขามากมาย ซึ่งวิถีชีวิตทางการเกษตรและการประมงของผู้คนในพื้นที่ชายแดนไทยลาวที่มีความเกี่ยวข้องกับแม่น้ำลำห้วย ในฐานะที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งทำกิน แหล่งเพราะปลูก อีกทั้งใช้ในการอุปโภคบริโภค ดังนั้นการพังทลายและการเปลี่ยนแปลงทางริมตลิ่งและทางน้ำไหล ทำให้พื้นที่ในการเพราะปลูกริมตลิ่งหายไป วิธีการประมงลดน้อยลง นั้นหมายถึงแหล่งอาหารและรายได้ที่ลดน้อยลงด้วย อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ คนในชุมชนไม่สามารถใช้ในการอุปโภคบริโภคได้ ต้องเสียเงินในการซื้อน้ำดื่มและเสียเงินค่าน้ำประปาที่ใช้ในการอุปโภค แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรน้ำมีความสำคัญและจำเป็นต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนชายแดนไทย-ลาว ซึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงยาวถึง 72 กิโลเมตร ทรัพยากรเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำจึงเกิดผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนในพื้นที่ชายแดนดังกล่าว ที่จำเป็นจะต้องมีการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำ จึงมีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

เมื่อปรับความกลมกลืน โมเดลการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว พบว่าการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรน้ำ ซึ่งองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($T\text{-test} > 2.58$) เรียงลำดับตามค่าน้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรน้ำ โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานแลมด้า (Standardized Coefficient - λ) ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพน้ำ ($\lambda = 0.67$) และ 2) การพังทลายและการเปลี่ยนแปลงริมตลิ่งและทางน้ำไหล ($\lambda = 0.61$) สะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของริมตลิ่งและทางน้ำไหลยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมและความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้ทรัพยากร อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของลำน้ำและการไหล การพังทลายของริมตลิ่งเกิดจากการที่กระแสน้ำเปลี่ยนทิศทางการไหล รวมทั้งกระแสน้ำมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น กระแสน้ำไม่สม่ำเสมอและไม่เป็นไปตามธรรมชาติเนื่องจากการควบคุมการปล่อยน้ำที่ต้นแม่น้ำ

(กลุ่มรักรีย์เชียงของ, 2546; คณะนักวิจัยชาวบ้าน เชียงของ (เรื่องคน) 2547) รวมถึงการคูคหิน กรวดทรายในลำน้ำ จึงทำให้ริมตลิ่งแม่น้ำที่เป็นพื้นที่เพาะปลูกของชาวบ้านที่อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ถูกเซาะทำลาย ทำให้สูญเสียพื้นที่เพาะปลูกริมตลิ่ง ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ อีกทั้งการเปลี่ยนเส้นทางน้ำไหล (ร่องน้ำลึก) ของแม่น้ำ ส่งผลให้การใช้เรือเล็กของชาวบ้านในการหาปลาหรือเดินทางไปมาหาสู่ได้รับอันตราย และมีอุบัติเหตุบ่อยครั้ง ซึ่งให้เห็นว่าการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดน ไทย-ลาว ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรน้ำ

3.8 ปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

3.8.1 ปัจจัยการภาวะความทันสมัย

เมื่อปรับความกลมกลืน โมเดลการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว พบว่าปัจจัยภาวะความทันสมัยไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว โดยตรง แต่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการ ความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ได้แก่ ปัจจัยภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรน้ำ ได้รับอิทธิพลทางตรงจากภาวะความทันสมัย ($\beta = 0.16$ และ $\beta = 0.20$ ตามลำดับ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ลำดับ 0.01 ซึ่งองค์ประกอบภาวะความทันสมัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($T\text{-test} > 2.58$) เรียงลำดับตามค่าน้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบที่มีต่อภาวะความทันสมัยโดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Standardized Coefficient- λ) ประกอบด้วย 1) ความเป็นอุตสาหกรรม ($\lambda = 1.06$) และ 2) ความเป็นเมือง ($\lambda = 0.89$) สะท้อนให้เห็นว่า ภาวะความทันสมัยได้ก่อให้เกิดความเสี่ยงจึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคในรูปแบบความเสี่ยงใหม่ๆ ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเมือง ที่เป็นจากการตัดสินใจในการวางแผนนโยบายของคนบางกลุ่ม แต่มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต ประเพณีและ วัฒนธรรมของคนส่วนมากในสังคม (Beck, 1999) โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการพัฒนาที่ศูนย์กลางอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นผู้กำหนด มักให้ประโยชน์แก่นักลงทุนจากภายนอก และละเลยผู้คนในท้องถิ่น ทำให้เกิดการกีดกันของสถาบันสังคม เกิดความขัดแย้งระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความพยายามพัฒนาให้ทันสมัย วัฒนธรรมเก่าแก่ถูกเสียสละให้กับความเจริญทางเศรษฐกิจ ซึ่งกระบวนการนี้ทันสมัยถูกกล่าวหาว่ามองข้ามสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำลายกลไกการแบ่งปันผลประโยชน์ทางสังคม แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป และขาดการตระหนัก

ถึงความสำคัญของระบบสถาบันตามจารีตประเพณีที่ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และจอห์น คอว์, 2550) ซึ่งให้เห็นว่าถึงแม้ว่าปัจจัยภาวะความทันสมัยจะไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

3.8.2 ปัจจัยความถดถอยของทุนทางสังคม

เมื่อปรับความกลมกลืน โมเดลการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว พบว่าความถดถอยของทุนทางสังคมไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว โดยตรง แต่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว คือ ภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความถดถอยของทุนทางสังคม ($\beta = 0.68$) และการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากความถดถอยของทุนทางสังคม ($\beta = 0.37$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 องค์กรประกอบความถดถอยของทุนทางสังคมที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (T-test > 2.58) เรียงลำดับตามค่าน้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบที่มีต่อความถดถอยของทุนทางสังคม โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานแลมด้า (Standardized Coefficient - λ) ประกอบด้วย 1) ความผูกกร่อนทางความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม ($\lambda=0.84$) 2) การเป็นปัจเจกนิยม ($\lambda=0.70$) 3) การหายไปขององค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\lambda=0.55$) และ 4) ความไม่เท่าเทียมทางสังคม ($\lambda=0.48$) ซึ่งให้เห็นว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ส่งผลถึงค่านิยมทางการบริโภคของคนในสังคม สังคมอุตสาหกรรมที่มีความสะดวกรวดเร็วในการผลิตสินค้า การซื้อหา และการบริโภคใช้สอย จนทำให้ค่านิยมของคนในสังคมเป็นสังคมชอบบริโภค ชอบใช้จ่ายเงินในการซื้อหาสินค้าและบริการ ให้ความสำคัญกับวัตถุมากขึ้น ชอบใช้จ่ายฟุ่มเฟือยก่อให้เกิดหนี้สิน (สุขุมล เกษมสุข, 2549) ส่งผลให้คนในสังคมตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม คนไทยจำนวนมากขาดความสามารถในการกลั่นกรองและเลือกใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมต่างชาติที่หลากหลาย ซึ่งเข้ามาพร้อมกับเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อบันเทิงต่าง ๆ ได้อย่างรู้เท่าทันและมีเหตุผล นำไปสู่การครอบงำทางวัฒนธรรมและเร่งพฤติกรรมบริโภคนิยมให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ส่งผลให้สภาพชีวิตในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เกิดปัญหาศีลธรรมเสื่อมและปัญหาสังคมตามมา (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) ในปัจจุบันชุมชนนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์น้อยมาก อันเนื่องมาจากผลของการดำรงชีวิตแบบใหม่ Giddens (1990) ซึ่งให้เห็นว่าพฤติกรรมของคนสังคมถูกสร้างขึ้นจากข้อมูลข่าวสารที่เราได้รับ มากกว่าพฤติกรรมที่ถูกกำหนด

โดยสังคมตามแบบบรรพบุรุษทำไว้ หรือบรรพบุรุษพาทำ แต่คนในชุมชนจะสะท้อนออกมาในพฤติกรรมแบบต่างๆ และต้องมีการตัดสินใจมากขึ้น จึงอยู่ในภาวะที่ต้องมีปฏิริยาตอบโต้และสะท้อนทั้งพฤติกรรมและความคิดในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดเวลา ทั้งนี้ การปฏิบัติตามประเพณี ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความต้องการ และค่านิยมของผู้ปฏิบัติ ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ แบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ใช้ร่วมกันในสมาชิกของสังคมนั้น จึงถือเป็น เครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา ทำให้เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในสังคมจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง (อุทัย หิรัญโต, 2523) นอกจากนี้ ประเพณียังมีความสำคัญในด้านอื่น เช่น ด้านศาสนา ทำให้ผู้ปฏิบัติได้แสดงกตเวทิตูณต่อผู้มีพระคุณ ทั้งที่เสียชีวิตไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ ประเพณีบางอย่างทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบใจ มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ เป็นผลให้เกิดการปฏิบัติที่ดีตามมาด้วย บางประเพณียังทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติทำดี สนับสนุนคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือบางประเพณีทำให้ ผู้ปฏิบัติมีจิตใจเอื้อเฟื้อ มีเมตตาต่อมนุษย์ ส่วนความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม มีส่วนควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติในครรลอง มีความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคม เช่น ประเพณีตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนาบางประเพณี เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ เพราะเป็นเรื่องของบุคคลและชุมชน ที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้น หากเกิดความผุ่ร่อนหรือความถดถอยทางความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนแล้ว อาจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ตามมา อันเนื่องมาจากการไม่มีความผูกพัน และขาดการยึดเหนี่ยวระหว่างกันของคนในชุมชน อีกทั้ง การขาดคุณธรรม จริยธรรม และขาดการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมล้วนก่อให้เกิดปัญหาในสังคมตามมาทั้งสิ้น

ถึงแม้ปัจจัยความถดถอยทุนทางสังคมจะไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมและมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำ ซึ่งทั้งสองปัจจัยเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

4. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

4.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

4.1.1 ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดภาวะความทันสมัย (Modernity) ของ Giddens (1990) ซึ่งกล่าวไว้ว่าภาวะความทันสมัยจะเกี่ยวข้องกับ 4 แนวคิดหลัก คือ ความเป็นเมือง (Urbanization) ความเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) การเป็นประชาธิปไตย (Democratization)

และ การจัดองค์กรใหม่ (Bureaucratization) ซึ่งภาวะความทันสมัยดังกล่าวก่อให้เกิดความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมขึ้น แต่ จากผลการศึกษาพบว่าในบริบทของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ปรากฏภาวะความทันสมัยเพียง 2 มิติ คือ ความเป็นเมืองและความเป็นอุตสาหกรรม ก็ก่อให้เกิดความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเช่นกัน นั่นเป็นเพราะลักษณะของการเป็นประชาธิปไตย และการจัดองค์กรใหม่ในบริบทของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ได้ถูกกำกับไว้โดยนโยบาย ของรัฐผ่านการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะความทันสมัย ดังนั้น ภาวะความทันสมัยในบริบทของชุมชนชายแดนไทย-ลาว จึงมีเพียง 2 มิติที่เกี่ยวข้องได้แก่ ความเป็นเมืองและความเป็นอุตสาหกรรม และนอกจากนี้ภาวะความทันสมัยได้ก่อให้เกิดความถดถอยของทุนทางสังคมเป็นเหตุให้ชุดความสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนไป อีกทั้งกระบวนการสู่ภาวะความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในวิถีการดำรงชีวิตบนพื้นฐานการเกษตร ซึ่งเป็นการยืนยันแนวคิดภาวะความทันสมัย

4.1.2 จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบทั้งหมด 11 องค์ประกอบ แต่เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis: FA) เพื่อ กำจัดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ของตัวแปร โดยใช้เกณฑ์ในการหาองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบโดยทั่วไปใช้ค่าน้ำหนักกักตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (Kerlinger, 1973) เพื่อแสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ที่ไม่น้อยกว่า 0.30 พบว่าค่า Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) มีค่าเข้าใกล้ 1 เป็น 0.767 ซึ่งมีความเหมาะสมที่จะใช้เทคนิควิเคราะห์องค์ประกอบ (Kaiser, 1974) เพื่อนำมาวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลในสมการ โครงสร้าง โมเดลการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว พบว่าตามเงื่อนไขดังกล่าวแล้วได้แยกออกมาเป็น 3 ปัจจัยใหม่ ได้แก่ 1) ปัจจัยภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ (2) การทำลายและความเสื่อมโทรมของป่าไม้ (3) มลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (4) ความขัดแย้งและความรุนแรงทางสังคม และ (5) ความไม่เท่าเทียมในสังคม 2) ปัจจัยความถดถอยของทุนทางสังคม มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความสุกร่อนทางความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม (2) การเป็นปัจเจกนิยม (3) การหายไปขององค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และ (4) ความไม่เท่าเทียมทางสังคม 3) ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรน้ำ มี 2 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพน้ำ และ (2) การพังทลายและการเปลี่ยนแปลงริมตลิ่งและทางน้ำไหล

ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยความถดถอยของทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย ความสุกร่อนทางความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม การหายไปขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นปัจเจกนิยม และความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนใน

สังคม ขาดการยึดเหนี่ยว ความไว้วางใจ ขาดการเกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงถึงความถดถอยของทุนทางสังคม ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ความถดถอยของทุนทางสังคมดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแตกต่างจากแนวคิด สังคมความเสี่ยง (Beck, 1997) ที่กล่าวไว้ว่า พลวัตของสังคมความเสี่ยงจะเป็นผลทำให้จารีตประเพณีดั้งเดิมสูญหายไป แต่ในบริบทของชุมชนชายแดนไทย-ลาว กลับพบว่า ความผูกพันทางความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม การหายไปขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม นั้นเป็นเพราะสังคมในบริบทของชุมชนชายแดนไทย-ลาวถูกยึดเหนี่ยวและดำรงอยู่ได้ด้วยทุนทางสังคม ที่คนในสังคมอยู่กันด้วยความสามัคคีปรองดอง มีความไว้วางใจ มีการเกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจแตกต่างจากสังคมตะวันตกที่เป็นที่มาของทฤษฎี

4.1.3 จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงลบจากปัจจัยภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งให้เห็ยว่ายังมีภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมสูงขึ้น การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนยิ่งลดน้อยลง ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดการจัดการความเสี่ยงที่กล่าวไว้ว่า เมื่อมีความเสี่ยงสูงขึ้นเมื่อพิจารณาจากความรุนแรง ความถี่ และ โอกาสเกิดขึ้นของความเสี่ยง (Heitzmann, Canagarajah and Siegal, 2002) จำเป็นต้องมีการจัดการความเสี่ยง แต่ในบริบทของชุมชนชายแดนไทย-ลาว กลับพบว่า เมื่อภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมสูงขึ้น การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนยิ่งลดน้อยลง นั้นเป็นเพราะบริบทของสังคมชุมชนชายแดนไทย-ลาวถูกยึดเหนี่ยวและดำรงอยู่ได้ด้วยทุนทางสังคม ที่คนในสังคมอยู่กันด้วยความสามัคคีปรองดอง มีความไว้วางใจ มีการเกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อทุนทางสังคมถดถอยทำให้ขาดความสามัคคีปรองดอง ขาดความร่วมมือในการดำเนินการต่าง ๆ รวมทั้งการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

4.1.4 แนวคิดสังคมความเสี่ยง (Risk Society) เป็นแนวคิดที่มีสมมติฐานว่าสังคมความเสี่ยงจะเกิดขึ้นในสังคมที่เป็นสังคมที่มีความสมัยถึงขีดสุด (Late Modernity) เช่นในสังคมตะวันตก แต่จากผลการศึกษา พบว่า ในสังคมที่กำลังก้าวสู่ความทันสมัยเช่นสังคมในชุมชนพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว เป็นสังคมที่กำลังก้าวสู่ความทันสมัยเพราะผลจากนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ก็ปรากฏให้เห็นถึงความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในสังคมความเสี่ยง สามารถเกิดขึ้นได้แม้ในสังคมที่กำลังก้าวสู่ความทันสมัย โดยไม่ต้องรอให้เป็นสังคมที่มีความสมัยถึงขีดสุด

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนา

4.2.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ชุมชนชายแดนส่วนมากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ในส่วนของการสนับสนุนด้านการพัฒนาอาชีพ ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการเฝ้าระวังและดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับน้อย รองลงมาคือไม่มีการสนับสนุนในด้านต่างๆดังกล่าว ดังนั้น ภาครัฐควรให้การสนับสนุนแก่ชุมชนแก่ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ในด้านการพัฒนาอาชีพ ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการเฝ้าระวังและดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อที่ชุมชนแก่ชุมชนชายแดนไทย-ลาว จะได้เสริมสร้างศักยภาพในการเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากนโยบายความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภูมิภาคที่ดำเนินการผ่านพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน ให้การสนับสนุนในด้านการพัฒนาอาชีพ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ให้การสนับสนุนด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้การสนับสนุนด้านการเฝ้าระวังและดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงศึกษาธิการ ให้การสนับสนุนด้านคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนในพื้นที่มากที่สุด ควรให้การดูแล และสนับสนุนชุมชนในความรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว

4.2.2 จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการสนับสนุนจากภาครัฐ มีอิทธิพลต่อปัจจัยภาวะความทันสมัย และปัจจัยภาวะความทันสมัยได้ก่อให้เกิดปัจจัยความถดถอยของทุนทางสังคม ปัจจัยภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัจจัยการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำ ดังนั้น ในโครงการหรือกิจกรรมของรัฐที่ดำเนินการในพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ผ่านนโยบายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ควรต้องมีการติดตาม เฝ้าระวัง และสื่อสารความเสี่ยงให้กับประชาชน และชุมชนในพื้นที่ทราบ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และการเตรียมความพร้อมในการรับมือป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นตามมา เพราะจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัจจัยการสนับสนุนจากภาครัฐ ส่งผลต่อการซุกความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ผลที่ก่อให้เกิดความถดถอยของทุนทางสังคมไม่ว่าจะเป็น การผูกרוןของความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม การสูญหายขององค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ความไม่เท่าเทียมทางสังคม ความเป็นปัจเจกนิยม และก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำ ซึ่งส่งผลก่อให้เกิด

ภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และเป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่ของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

4.2.3 จากผลการวิจัยพบว่า พบว่า การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ทรัพยากรน้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งกับวิถีการดำรงชีวิตบนฐานเกษตรกรรมของชุมชนในชุมชนชายแดนไทย-ลาว ดังนั้นเพื่อให้การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการพัฒนาแหล่งน้ำทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวให้เพียงพอต่อความต้องการในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ มีหน่วยงานรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล และกรมชลประทาน

4.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลให้เกิดปัจจัยด้านภาวะความทันสมัยและปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำ ในขณะที่เดียวกันปัจจัยด้านภาวะความทันสมัยได้ส่งผลทางตรงถึงภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยความถดถอยของทุนทางสังคมและส่งผลทางอ้อมถึงปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทยลาว โดยพิจารณาอิทธิพลทางตรงได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมและปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรน้ำ ดังจะเห็นได้จากปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถอธิบายระดับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ได้สูงถึงร้อยละ 78.0 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

4.3.1 ควรนำโมเดลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษาชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในพื้นที่ที่ศึกษา เพื่อให้ได้ความจริงในกรอบของการปฏิบัติและนำไปสู่การหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่

4.3.2 ควรนำโมเดลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษาชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีความหลากหลายทางประเพณีวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อที่แตกต่างกัน เพื่อหาข้อสรุป ข้อถกเถียง ข้อโต้แย้งทางทฤษฎี ที่จะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนชายแดน ต่อไป

4.3.3 ควรศึกษาวิจัยประเมินผลเปรียบเทียบในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ในแต่ละจังหวัดเกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาวจากตัวชี้วัดที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้

4.3.4 ควรศึกษาการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในครอบครัว เพื่อจะเห็นรายละเอียดของความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุดของชุมชน ซึ่งการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน